

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett nyfunnet öländskt runbleck

Jansson, Sven B. F.

Fornvännen 74-76

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1957_074

Ingår i: samla.raa.se

SMÄRRE MEDDELANDEN

ETT NYFUNNET ÖLÄNDSKT RUNBLECK

Vid besök den 26 januari 1957 hos fru Dagmar Johansson, S. Kvinneby, Stenåsa socken, Öland överlämnade hon till mig ett s. k. runbleck, som hon »för ett par år sedan» hade påträffat vid grävning i sin trädgård.

Koppar. Mått 52×49 mm. Runornas storlek omkring 7 mm. I ristningsytorna finnas flerstädes repor och punktlika naturliga fördjupningar. Trots detta förhållande kan inskriften sägas vara i stort sett väl bevarad. Av dess 143 runtecken äro praktiskt taget alla klart läsliga. I runbleckets ena kant har ett hål slagits, tydligen efter det att runorna ristats. Dessutom finnes en kraftig kantspricka, som emellertid endast obetydligt har skadat inskriften. Runorna äro placerade i fem rader på bleckets framsida och i fyra rader på dess baksida. Efter sista runan har en fisk tecknats. Ytorna äro slitna.

Kortfattad kommentar till läsningen med början på framsidan upp till vänster; raderna här ordnade utan hänsyn till tolkningen.

Rad a: Av runan 1 återstår numera endast övre hälften; runans övriga delar ha förlorats genom nötning. 2 n är säkert; runan korsas av en repa. I 10 h och 18 h ligga bistavarnas korsningspunkter något till vänster om hst. I 19 u finnes mellan hst och bst en liten, med all sannolikhet naturlig skåra.

Rad b: 10 u står trångt mellan 9 b och 11 f; runan har tydligen av ristan inskjutits efteråt. Övre bst i 11 f är utdragen så långt, att den korsar hst. 17 e är stunget. I 20 h sitta bistavarna lågt; deras korsningspunkt ligger något till vänster om hst. Den nedre bst till höger om hst är svag.

Rad c: I 1 p är bst ungefär på mitten skadad av hålet. Nedre delen av bst är svag men säker. En tunn skåra i form av nedersta leden en r-bst är sannolikt en naturlig repa. 5 e är tydligt stunget; till höger om hst finnes en repa. 10 i korsas på mitten av en naturlig fåra. I runan 15, som jag läser som l finnes två repor, som nästan ge runan utseende av en bindruna lf.

Rad d: 4 i korsas något ovanför mitten av en uppåtriktad repa, 6 i av en mot staven vinkelrät repa. Nedanför denna, något till höger om hst, finnes en fördjupning, som av allt att döma är naturlig. I 14 u är bst:s nedre del bortnött; kanten är här ojämn och skadad.

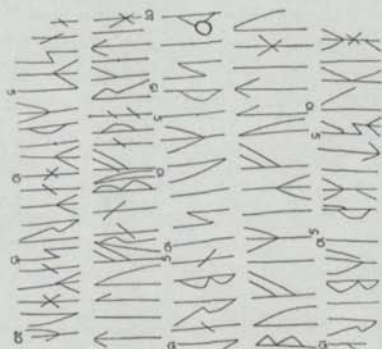
Rad e: Till höger om hst i 6 t finnes en böjd skåra, liknande en p-bst. 13 i är ej stunget; en grund fördjupning något nedanför stavens mitt är naturlig. Radens sista runa har sannolikt varit k. Mellan hst och bst finnes

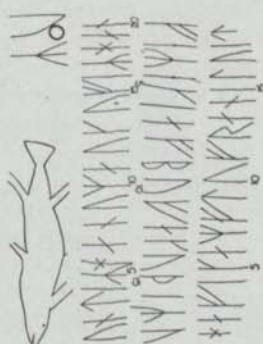
1

2

3

4

Fig. 1—4. 1—2: det nylfunda runblecket i naturlig storlek; framsidan t. v. 3—4: ristningen avritad.— 1—2: the recently discovered metal plate inscribed with runes. Natural size. The front side to the left. 3—4: a drawing of the runes.

en fördjupning, som troligen är naturlig. Alldeles uteslutet är dock icke, att runan kan ha varit stungen.

Baksidan (med början nedtill till höger).

Rad 1: I 1 h är hst:s nedersta del bortnött. I 10 u finnes mellan hst och bst en fördjupning, som säkerligen är naturlig. 15 i är ej stunget; den obetydliga fördjupningen på staven är naturlig.

Rad 2: 2 e och 4 e äro tydligt stungna. 11 f har oregelbunden form i det att undre bst utgår från nedre ändan av hst. Vid toppen av 18 u finnes en urgröpfung. Denna har funnits, när runan ristades.

Rad 3: I 3 **I** är högra bst onormalt lång. I 5 **R** är vänstra bst på grund av platsbrist ej neddragen till ramlinjen. 14 **y** är tydligt stunget. 17 **R** korsas av en naturlig skåra. I 18 **h** ligger bistavarnas korsningspunkt något till höger om hst. 20 **n** står på ett ojämnt ställe i bleckets kant, men runan är säker. Yttre delen av vänstra bst är svag.

Sven B. F. Jansson

TRIUMFKRUCIFIXET FRÅN ESTERNA KYRKA

Då vid en sockensammanslagning Esterna kyrka till största delen revs och den nuvarande Fasterna kyrka åren 1797—1806 uppfördes, gingo den gamla kyrkans medeltida inventarier sorgliga öden till mötes. Under ombyggnaden överflyttades de till ett rum i Mörby slottsruin. 1811 hölls auktion på en del av kyrkans ägodelar, varvid antagligen också några medeltida skulpturer försålades. Sålunda anses det för troligt, att en S. Annabild, som 1935 inköptes till Statens historiska museum från en privatperson, ursprungligen kommit från Esterna. Ännu 1829 uppgavs emellertid, att »nägre Helgon-bilder af träd» förvarades på kyrkvalvet.

Dessa äro nu förkomna, så när som på två krucifixbilder som, trots att de äro illa skadade, funnit en tillflyktsort i en skrubbe i kyrkan. Den ena är en barockskulptur, den andra och större är med all sannolikhet Esterna kyrkas forna triumfkrucifix, nu stympat och utan kors (fig. 1). Gotthard Johansson iakttog bilden vid snabbinventeringen 1917, men i övrigt tycks den vara okänd.

Denna crucifixus är dock ganska märklig. Den utgör ett nytt vittnesbörd om den stora betydelse, som Estienne de Bonneuil och hans franska bildhuggaregesäller hade även för den uppländska landsbygden. Krucifixet från Esterna står nämligen nära ett av de förnämsta proven på denna bildhuggarverkstads verksamhet i vårt land, det stora Rasbokrucifixet¹ (fig. 2).

Krucifixet från Esterna är av ek med obetydliga spår av kredering och färg (ländklädet visar sig ha varit förgyllt med blått foder). Det är avsevärt mindre än Rasbokrucifixet, i sitt stympade skick endast 110 cm, och tydligt förenklat i förhållande till detta, både vad beträffar det anatomiska studiet av kroppen och höftklädets veckläggning. Utan tvekan är Rasbokrucifixet det konstnärligt mest betydande av de två — det har ju också tillskrivits Estienne de Bonneuils egen hand.² Det vore meningslöst att här försöka någon närmare jämförelse, helst som Rasbokrucifixet nu är återfört till sin ursprungliga plats i kyrkans triumfbåge. Men likheterna äro dock, även när de endast kunna studeras i fotografi, så pass påfallande, att

¹ Om detta se *C. R. af Ugglas*, *Efterlämnade konsthistoriska studier*, Sthlm 1951, s. 73.

² *A. a.* s. 80.